

การศึกษาพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามของหมู่บ้าน จังหวัดเชียงใหม่

Study of plants in village toponyms, Chiang Mai province

วรงค์ วงศ์ลังกา¹
Warong Wonglangka¹

Received: 2023-03-21

Revised: 2023-07-26

Accepted: 2023-08-03

บทคัดย่อ

ภูมินาม หมายถึง คำท้องถิ่นที่ใช้เรียกชื่อสถานที่ ภูมินามของสถานที่แต่ละแห่งมีความเป็นมาแตกต่างกัน โดยมีอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในพื้นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง คนในท้องถิ่นกำหนดภูมินามขึ้นเพื่อให้สามารถใช้สื่อสารถึงสถานที่ต่าง ๆ ได้จำเพาะเจาะจงและเกิดความเข้าใจตรงกัน บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและศึกษาพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนวิเคราะห์การปรากฏของพืชพรรณในภูมินามในเชิงภูมิศาสตร์ และวิเคราะห์คุณค่าของพืชพรรณในภูมินามในฐานะเป็นเครื่องสะท้อนทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของพื้นที่ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม 2,066 หมู่บ้าน วิเคราะห์ตามแนวคิดทางคติชนวิทยาเกี่ยวกับภาษาพื้นบ้านและแนวคิดภูมินาม จัดจำแนกตามแนวคิดทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน และวิเคราะห์ด้านภูมิศาสตร์โดยใช้การระบุพิกัดของหมู่บ้านที่มีพืชพรรณเกี่ยวข้องกับภูมินามลงในแผนที่ ผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า หมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีพืชพรรณปรากฏในภูมินามจำนวน 743 หมู่บ้าน เกี่ยวข้องกับพืชพรรณ 171 ชนิด โดยมีมะม่วงเป็นพืชพรรณที่ปรากฏมากที่สุดในภูมินาม และจากการศึกษาด้านภาษาที่ใช้ในภูมินามที่เกี่ยวข้องกับพืชพรรณ พบพืชพรรณที่ปรากฏอยู่ในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพที่มีความสอดคล้องกับภาษาไทยจำนวนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พืชพรรณในภูมินามที่เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพที่ไม่ตรงกับภาษาไทย และพบภูมินามที่เกี่ยวข้องกับภาษากระเหรี่ยงและภาษาไทยอีกด้วย การจำแนกพืชพรรณในภูมินามในระดับวงศ์ พบจำนวน 68 วงศ์ โดยวงศ์ที่พบมากที่สุด ได้แก่ พืชวงศ์ถั่ว 18 ชนิด ปรากฏในภูมินาม 84 หมู่บ้าน และพืชวงศ์หญ้า 15 ชนิด ปรากฏในภูมินาม 93 หมู่บ้าน พืชพรรณในภูมินามส่วนใหญ่เป็นไม้ยืนต้น รองลงมา ได้แก่ ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย ไม้น้ำ ไม้คลุมดิน และไม้อิงอาศัย ส่วนใหญ่เป็นพืชที่ใช้ประโยชน์ทางสมุนไพร รองลงมา ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านการบริโภค พืชพรรณในภูมินามมีความสัมพันธ์กับความสูงจากระดับทะเลปานกลาง โดยเมื่อมีการ

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)
ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: Warong.w@cnu.ac.th

เปลี่ยนแปลงระดับความสูงของพื้นที่ จะมีเปลี่ยนแปลงของชนิดพันธุ์ที่ต่างออกไป สัมพันธ์กับระบบนิเวศป่าไม้ การศึกษาการกระจายตัวของหมู่บ้านที่มีพืชพรรณในภูมินามที่พบสูงสุด ได้แก่ มะม่วง และโพธิ์ พบว่า มีการกระจายตัวในแอ่งที่ราบในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานตามระบบนิเวศเกษตรกรรม การศึกษาภูมินามของหมู่บ้านมีคุณค่าต่อคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการตระหนักรู้ในคุณค่าของพืชพรรณและระบบนิเวศดั้งเดิมของพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการนิยามตัวตนของผู้คนในชุมชน อันจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากร และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ได้

คำสำคัญ: พืชพรรณ ภูมินาม ชื่อหมู่บ้าน เชียงใหม่

Abstract

Toponyms are native terms used to identify an area. Each location has a unique history, which is influenced by the local environment. Locals created Toponyms to be exact and have a clear understanding for communicating locations. This research article aims to study and uncover the plants that appear in villages' toponyms of Chiang Mai Province. Based on 2,066, village toponyms have been examined using documents and field data, with the study of folklore framework, classification according to ethnobotany and geographic analysis. The findings demonstrated that 171 plant species are connected with vegetation in 743 villages in the province of Chiang Mai. The most prevalent plant species in the village toponyms in this study is the mango (*Mangifera indica*)¹. Studying dialects found that plants in villages toponyms of Chiang Mai province were found that most numbers of plants name have closely corresponded to Thai language, followed by plants named in the unique northern-Thai dialect that does not correspond to Thai language. Moreover, found plants in villages toponyms related to the Karen language and Shan languages. Classification of plants family in villages toponyms found a total of 68 families. The most common families were the legumes family (Fabaceae)², which found 18 species in 84 village landscapes, and the grass family (Poaceae)², which found 15 species in 93 villages. A study of plant life forms showed that most of the plants in the village's toponyms are trees, followed by shrubs, climber plants, aquatic plants, ground cover and epiphytic plants consecutively. Function of plants in villages toponyms most are medicinal plants, followed by edible plants. The plants in the village's toponym are related to elevation

¹ การเขียนชื่อวิทยาศาสตร์ (scientific name) ของพืชในบทความนี้ใช้ระบบทวินามโดยชื่อวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยคำภาษาละติน 2 คำ คำแรกเป็นชื่อสกุล (generic name) คำที่สองเป็นคำระบุชนิด (specific epithet) โดยเขียนชื่อสกุลด้วยตัวอักษรภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่ ส่วนคำระบุชนิดเขียนขึ้นต้นด้วยตัวอักษรภาษาอังกฤษตัวพิมพ์เล็ก ชื่อสกุลและคำคุณศัพท์ระบุชนิดนั้นแยกจากกัน ทั้งหมดพิมพ์เป็นตัวย่อ อ้างอิงตาม international code of botanical nomenclature. (Turland, et al., 2018)

² การเขียนชื่อวงศ์ (family) ของพืชในบทความนี้ใช้เพื่อระบุหน่วยการจำแนกทางพฤกษศาสตร์ที่อยู่เหนือไปจากชื่อวิทยาศาสตร์หนึ่งลำดับและลงท้ายด้วยคำว่า -aceae การเขียนชื่อวงศ์ใช้อักษรตัวปกติ โดยตัวอักษรตัวแรกของชื่อวงศ์เป็นตัวอักษรภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่เสมอ และตัวอักษรตัวอื่น ๆ เป็นตัวอักษรภาษาอังกฤษตัวพิมพ์เล็ก อ้างอิงตาม international code of botanical nomenclature. (Turland, et al., 2018)

above mean sea level. When there is a change in the elevation of the ground, there will be a change in different species in the forest ecosystem. The presence of vegetation in villages is a toponym associated with elevation above mean sea level. Changes in geographical elevation will alter the forest ecosystem's plant species. With the development of agricultural ecosystems, the plain basin in Chiang Mai Province was determined to be the settlement of the villages containing the most significant number of plant species found in their toponyms, such as Mango and Bodhi tree (*Ficus religiosa*)¹. The study of plants in village toponyms is valuable for illustrating the connections between nature and culture, people and place, in the appreciation of the significance of the local plants and ecosystems, which is tied to the identity of the community's inhabitants. This research will lead to the development of practical resource and environmental management.

Keywords: plants, villages, toponym, Chiang Mai

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย มีชื่อที่ปรากฏในตำนานว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนามาตั้งแต่ พ.ศ.1839 และผนวกเป็นมณฑลหนึ่งของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2442 และในปี พ.ศ. 2476 ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงการปกครองเป็นแบบจังหวัด เชียงใหม่จึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบัน อำเภอเมืองเชียงใหม่ตั้งอยู่ที่ละติจูด 18 องศา 47 ลิปดา 33 พิลิปดา ลองจิจูดที่ 98 องศา 59 ลิปดา 23 พิลิปดา สูงจากระดับทะเลปานกลางประมาณ 310 เมตร จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ 20,107.057 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับหุบเขา พื้นที่ภูเขาที่มีความสูงจากระดับทะเลปานกลางเกินกว่า 500 เมตร ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตก มีเทือกเขาสำคัญคือ เทือกเขาถนนธงชัย เป็นแหล่งต้นน้ำสายต่าง ๆ มากมาย และมียอดเขาที่สูงเป็นอันดับ 1 และอันดับ 3 ของประเทศไทยอยู่ที่เทือกเขานี้ คือ ดอยอินทนนท์ สูง 2,565 เมตร และดอยหลวงเชียงดาว สูง 2,222 เมตร (Chiangmai Provincial Social Development and Human Society Office, 2023) สำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขาจะกระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขา มีรูปร่างยาวรีทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง และลุ่มน้ำแม่งัด จังหวัดเชียงใหม่มีอาณาเขตติดต่อกับต่างประเทศ จึงมีความหลากหลายของชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และด้วยความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแม่น้ำและป่าไม้ ร่วมกับสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ วิถีคิดและวิถีชีวิตของคนเชียงใหม่จึงเป็นผลผลิตที่เกิดจากความหลากหลายของวัฒนธรรมและมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติโดยรอบ

ภาษาเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง โดยใช้เป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์สื่อสารกันได้ และยังพัฒนาร่วมไปกับวัฒนธรรม การสร้างเสริมเพิ่มเติมอย่างไม่หยุดนิ่ง รวมถึงมีการนำภาษาอื่นเข้ามาผนวกใช้ชื่อหมู่บ้าน นับเป็นส่วนหนึ่งของภาษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกของวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม เพราะการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นการกำหนดให้เห็นถึงความแตกต่างของพื้นที่ในเบื้องต้นโดยมนุษย์ เพื่อให้เรียกได้อย่างเฉพาะเจาะจงและบ่งบอกได้ว่าเป็นสถานที่ใด (Piyapakorn, 1994) การศึกษาชื่อสถานที่หรือภูมินาม (toponym) ที่ผ่านมา มักเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการศึกษาด้านโครงสร้างภาษา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ชื่อเรียกทางภูมิศาสตร์เหล่านี้ไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นจากปัจจัยทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่ชื่อเรียกทางภูมิศาสตร์เหล่านี้ยังถูกกำหนดจากปัจจัยด้านกายภาพรวมถึงธรรมชาติที่แวดล้อมอีกด้วย ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อหมู่บ้านมักมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่คนในท้องถิ่นอาศัยอยู่ โดยเฉพาะพืชพรรณที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่มาแต่เดิม ด้วยเหตุนี้จึงน่าสนใจที่จะศึกษาในประเด็นด้านพืชพรรณในภูมินามโดยละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อให้เห็นประโยชน์ของพืชพรรณพื้นที่สะท้อนผ่านทางภูมินามของหมู่บ้าน และเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งด้านการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชพื้นถิ่น การจัดการภูมิทัศน์ การจัดการหลากหลายทางชีวภาพ และการท่องเที่ยว โดยพืชพรรณที่สะท้อนผ่านทางภูมินามหมู่บ้าน สามารถทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในนิเวศท้องถิ่นของตน และสามารถอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นที่ได้อย่างชัดเจน อีกทั้ง ทำให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สัมพันธ์กับสถานที่เดิมได้อีกด้วย

ทบทวนวรรณกรรม

ภาษาถิ่น คือ ภาษาที่ใช้สื่อสารกันในกลุ่มชนที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ลักษณะเฉพาะของภาษานั้นที่เกิดการผันแปรจากภาษาหลัก อันเนื่องมาจากปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ เวลา สังคม และอิทธิพลของภาษาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีในพื้นที่ (Pankhuenkhat, 2011) จะเห็นได้ว่า ภาษาถิ่นของแต่ละกลุ่มชนนอกจากจะใช้ในการสื่อสารความรู้ ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะบางประการในการใช้ชีวิตและโลกทัศน์ของกลุ่มชนนั้น ๆ ได้ โดยเฉพาะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อแบบพื้นบ้าน (folk naming) เนื่องจากมีสิ่งต่าง ๆ มากมายที่จำเป็นต้องตั้งชื่อให้เพื่อให้เห็นที่เข้าใจตรงกัน อาทิ ชื่อสถานที่ อันจะบ่งบอกลักษณะภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมในบริเวณเพื่อใช้ในการสร้างการรับรู้ในกลุ่มชน (Saowalak, 2000) ทำให้เกิดเป็นภูมินามขึ้น โดยภูมินามหมายถึงชื่อที่ใช้เรียกขานสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ทั่วไปเพื่อให้เป็นเครื่องหมายกำหนดแหล่งที่อยู่เพื่ออ้างอิงให้รับรู้ร่วมกัน ภูมินามมักกำหนดขึ้นให้มีความแตกต่างเบื้องต้นทางพื้นที่ เพื่อจะได้สามารถเรียกบ่งบอกสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างจำเพาะเจาะจง (Kulawanich, 1992) ซึ่งภูมินามส่วนมากถูกตั้งขึ้นโดยผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในสถานที่นั้น ๆ และด้วยเหตุที่การตั้งชื่อเรียกสถานที่หรือภูมินามเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับผู้คนในพื้นที่ ทำให้ภูมินามมีนัยบางประการที่สามารถบ่งบอกถึงวิถีคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในสถานที่นั้นได้ จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภูมิประเทศและมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีการตั้งชุมชนที่มีประวัติที่ยาวนาน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การศึกษาภาษาสะท้อนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจึงสามารถศึกษาได้จากการใช้ภาษาในตั้งภูมินามนี้ได้อีกทางหนึ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภูมินาม

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาด้านภูมินามนั้น พบว่า มีอยู่ด้วยกัน 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ งานวิจัยเชิงการรวบรวม งานวิจัยเชิงภาษาศาสตร์ และงานวิจัยเชิงภูมิศาสตร์ โดยงานวิจัยเชิงการรวบรวม เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมชื่อสถานที่ โดยอาจใช้การจัดจำแนกชื่อของหมู่บ้านตามเขตพื้นที่ แล้ววิเคราะห์ภูมินามแต่ละแห่งแล้วนำมาจัดกลุ่มข้อมูล เช่น การศึกษาของ Sansanee, Kochai & Runsan (2016) เรื่องที่มาของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง พบว่า สามารถจำแนกชื่อหมู่บ้านได้ 9 หมวด หมู่ตามลักษณะของชื่อ ได้แก่ การตั้งชื่อตามประวัติศาสตร์ ตำนาน หรือเรื่องเล่า การตั้งชื่อตามบุคคล การตั้งชื่อตามพรรณไม้ การตั้งชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์ การตั้งชื่อตามสิ่งก่อสร้างและสถานที่ การตั้งชื่อตามการแบ่งเขตการปกครอง หรือการแยกหมู่บ้าน การตั้งชื่อตามระบบการผลิตหรืออาชีพ การตั้งชื่อตามการแปลงภาษา และการตั้งชื่อตามพันธุ์สัตว์

งานวิจัยเชิงภาษาศาสตร์ เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษามุมานาม โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และวิธีการทางภาษาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้างของคำที่นำมาตั้งเป็นภูมินาม เช่น การศึกษาภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง โดย Olarn & Wimolsiri (2009) ได้รวบรวมชื่อหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง 985 ชื่อ และทำการวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษา พบว่า ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง ร้อยละ 58.99 ประกอบด้วย คำมูลสองคำ หลังจากนั้นศึกษาการประกอบคำแล้วนำไปเปรียบเทียบกับไวยากรณ์ในภาษาไทย

งานวิจัยทางภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาภูมินามแล้วนำไปแปรผลด้านการกระจายตัวของหมู่บ้านและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับพื้นที่ ดังเช่น Piyapakorn (1989) ได้ทำการรวบรวมชื่อหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิแล้วจัดจำแนกออกเป็นกลุ่ม ตามลักษณะสำคัญที่บ่งบอกตามภูมินามนั้นเช่น แหล่งน้ำ ที่ดอน ลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณ อาชีพ แล้วนำไประบุตำแหน่งลงในแผนที่เพื่อสังเกตการกระจายตัวของภูมินามลักษณะต่าง ๆ ว่ามีการกระจายตัวหนาแน่นในพื้นที่บริเวณใดของจังหวัด นำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับการตั้งชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะพบได้ว่าภูมินามมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ในหลายมิติและมีการศึกษาหลากหลายแง่มุม ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพยายามที่จะประมวลรูปแบบการศึกษาที่ผ่านมาเพื่อนำเสนอคุณค่าของพืชพรรณที่สะท้อนผ่านทางภูมินาม เพื่อขยายขอบเขตความเข้าใจสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ให้ชัดเจนขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพืชพรรณกับภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งชนิดพันธุ์และลักษณะพรรณไม้ที่เกี่ยวข้องกับภูมินาม
2. เพื่อศึกษาการกระจายตัวของพรรณไม้ภูมินามตามระดับความสูงจากระดับทะเลปานกลางและการกระจายตัวของกลุ่มพืชพรรณในภูมินามตามพื้นที่
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของพืชพรรณในภูมินาม ในฐานะที่เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคนในพื้นที่ที่มีต่อพืชพรรณกับสังคมและวัฒนธรรม

ขอบเขตงานวิจัย

ภูมินามของหมู่บ้านในงานวิจัยนี้ เป็นชื่อหมู่บ้านใน 25 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ รวม 2,066 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ (78 หมู่บ้าน) อำเภอแมริม (92 หมู่บ้าน) อำเภอสารภี (106 หมู่บ้าน) อำเภอสันทราย (125 หมู่บ้าน) อำเภอสันกำแพง (100 หมู่บ้าน) อำเภอหางดง (109 หมู่บ้าน) อำเภอดอยสะเก็ด (112 หมู่บ้าน) อำเภอสันป่าตอง (120 หมู่บ้าน) อำเภอแม่ออน (49 หมู่บ้าน) อำเภอแม่วาง (58 หมู่บ้าน) อำเภอแม่แตง (120 หมู่บ้าน) อำเภอดอยหล่อ (54 หมู่บ้าน) อำเภอสะเมิง (45 หมู่บ้าน) อำเภोजอมทอง (103 หมู่บ้าน) อำเภอเชียงดาว (83 หมู่บ้าน) อำเภอฮอด (61 หมู่บ้าน)

อำเภอพร้าว (109 หมู่บ้าน) อำเภอดอยเต่า (43 หมู่บ้าน) อำเภอไชยปราการ (44 หมู่บ้าน) อำเภอเวียงแหง (23 หมู่บ้าน) อำเภอฝาง (119 หมู่บ้าน) อำเภอแม่แจ่ม (104 หมู่บ้าน) อำเภอแม่เมาะ (93 หมู่บ้าน) อำเภออมก๋อย (95 หมู่บ้าน) และอำเภอกัลยาณิวัฒนา (21 หมู่บ้าน)

วิธีดำเนินงานวิจัย

1. สืบหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภูมินาม การตั้งชื่อหมู่บ้าน และข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่ จากหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ร่วมกับการรวบรวมข้อมูลชื่อหมู่บ้านจากทำเนียบท้องที่ ของกรมการปกครอง โดยหาข้อมูลด้านชื่อหมู่บ้าน พิกัดทางภูมิศาสตร์ แล้วตรวจสอบความถูกต้องและความเป็น ปัจจุบันของข้อมูลจากที่ว่าการอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

2. จำแนกข้อมูลภูมินามหมู่บ้าน โดยพิจารณาเฉพาะหมู่บ้านที่มีภูมินามที่เกี่ยวข้องกับพืชพรรณ โดยใช้การเทียบจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ถึงความหมายของภูมินามหมู่บ้าน นั้น ๆ ด้วยชุดคำถามเดียวกัน แล้วสอบถามกับปราชญ์ชาวบ้านและผู้อาวุโสในหมู่บ้านนั้น ตลอดจนเอกสาร ที่เกี่ยวข้องด้านพืชพรรณเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

3. นำข้อมูลพืชพรรณในภูมินามที่ได้มาจัดจำแนกในมิติด้านพฤกษศาสตร์ โดยจัดจำแนกด้าน วงศ์พืชลักษณะ และการใช้ประโยชน์

4. นำข้อมูลพืชพรรณในภูมินามที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเชิงพื้นที่ ทั้งด้านความสูงจากระดับทะเลปานกลาง และด้านที่ตั้งของหมู่บ้าน โดยการถ่ายทอดพิกัดทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านลงในแผนที่ ด้วยโปรแกรมประยุกต์เชิงระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS)

ผลการวิจัย

1. ชนิดพืชพรรณที่พบในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่มีหมู่บ้านทั้งหมด 2,066 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านที่ใช้พืชพรรณในภูมินามหมู่บ้าน 743 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 36.06 โดยเกี่ยวข้องกับพืชพรรณ 171 ชนิด พืชพรรณในภูมินามหมู่บ้านที่พบมากที่สุด คือ มะม่วง (*Mangifera indica*) จำนวน 36 หมู่บ้าน รองลงมา ได้แก่ โพธิ์ (*Ficus religiosa*) จำนวน 32 หมู่บ้าน ใผ่ (*Bambusa nutans*) และยาง พบจำนวนเท่ากัน คือ 20 หมู่บ้าน (ดังตารางที่ 1) ใน การศึกษาครั้งนี้พบพืชพรรณในภูมินามที่ระบุเป็นกลุ่มพืช แต่ไม่ระบุชนิดพันธุ์ชัดเจน จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ ยาง บัว ส้ม ดอกไม้ กล้ายไม้ ปอ และ สน

ต้นยาง ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่เป็นอันดับที่สามเท่ากับใผ่ อย่างไรก็ตาม พืชที่ใช้คำอย่างนำหน้ามีหลายชนิดในนิเวศภาคเหนือของประเทศไทย ในการใช้เป็นภูมินามหมู่บ้านไม่ ได้ระบุชนิดชัดเจน จากการลงพื้นที่สำรวจเพื่อหาความหมายของพืชชนิดนี้ของคนในพื้นที่ พบว่า ยาง หมายถึง พืชที่ผลมีสองปีก ให้น้ำยางได้ น้ำยางจะเกิดจากเนื้อไม้เมื่อกิ่งหรือลำต้นโดนตัดหรือเป็นแผล และยางที่ได้นี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจุดไฟ เพื่อให้แสงสว่าง และอุดรอยรั่วในภาชนะได้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความ สอดคล้องกับพืชที่อยู่ในวงศ์ยาง (Dipterocarpaceae) และหมายถึงยางนา (*Dipterocarpus alatus*)

จากการศึกษาชนิดพืชที่ปรากฏในภูมินามในความถี่สูงอันดับแรก พบว่า มะม่วง ใผ่ และยาง มีลักษณะที่โดดเด่นร่วมกัน คือ พืชทั้งสามชนิดเป็นพืชที่มีการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนและเขตกึ่งร้อนใน

ภูมิภาคเอเชีย จัดเป็นพืชพื้นถิ่นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ปลูกง่าย โตเร็ว ให้ร่มเงาได้ดี ใช้ประโยชน์ได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งใช้บริโภค ใช้เนื้อไม้เพื่อการก่อสร้างและหัตถกรรม ใช้เพื่อเป็นสีย้อม และใช้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพรได้ (Department of Forestry, 2004; Kongkarnda, 1999; Ratchalet, Yipmantasiri & Uthumphon, 2003)

ต้นโพธิ์ ไม่ใช่พืชพื้นถิ่นที่มีอยู่เดิมในพื้นที่แต่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่มากเป็นอันดับที่สองรองจากมะม่วง โพธิ์มีถิ่นกำเนิดในป่าดิบชื้นแถบเบงกอลและอินเดียตอนกลาง เป็นพืชวงศ์เดียวกับไทร (Moraceae) ขึ้นได้ดีในหลายสภาพดินรวมถึงชอกหิน แพร่กระจายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยการนำมาปลูกตามความเชื่อและความเกี่ยวข้องกับศาสนาโดยเป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าประทับและตรัสรู้บรรลุนิพพานโพธิญาณ (Bhumipamorn, 2003) ในความเชื่อล้านนา ต้นโพธิ์ได้รับการปฏิบัติบูชาโดยมีการถวายไม้ค้ำเพื่อค้ำกิ่งของต้นโพธิ์โดยเชื่อว่าผลของการค้าโพธิ์ไม้ให้ล้มจะสะท้อนไปยังตัวผู้ค้าให้ยั่งยืนไปด้วยเช่นกัน (Wonglangka & Han, 2018) นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องชีวิต หรือข้อห้าม โดยห้ามมิให้ตัดหรือฟันต้นโพธิ์ มิเช่นนั้นจะเกิดเคราะห์ร้ายแก่ผู้กระทำ (Fueangworatham, 2001)

ในมิติด้านศาสนาและความเชื่อ พบว่า มะม่วง ฝรั่ง และยาง เกี่ยวข้องเช่นกัน โดยในทางพุทธศาสนาถือว่าพระพุทธเจ้าทรงเลือกแสดงยมกปาฏิหาริย์ ณ ต้นมะม่วงในเมืองสาวัตถี อารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนาอยู่ในป่าไผ่ชื่อเวฬุวนาราม ปรินิพพานในป่าอุปัฏฐิตะสาวัน ได้ต้นสาละซึ่งเป็นไม้วงศ์ยาง ส่วนในด้านความเชื่อ ชาวล้านนามักปลูกมะม่วงไว้ทิศใต้เพื่อปกป้องภัยจากสิ่งอัปมงคลทั้งปวง ปลูกไผ่ทางด้านทิศตะวันออกของบ้านเพื่อทรัพย์สินจะได้งอกออกดอกออกผล และหากได้ฤกษ์ลงเสามงคลเฉพาะวันอาทิตย์ ต้องใช้ไผ่บังรองกันหลุมเสา (Thammathi, 2015) ส่วนไม้วงศ์ยางนั้นมีความเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองเมือง เช่น ต้นยางนาที่ถูกปลูกให้เป็นไม้มหายเมืองเชียงใหม่ที่วัดเจดีย์หลวง (Wonglangka, 2013)

ในการวิเคราะห์ภูมินามด้านภาษา พบพืชพรรณที่ปรากฏอยู่ในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพที่มีความสอดคล้องกับภาษาไทยมากที่สุด จำนวน 493 หมู่บ้าน 114 ชนิดพืช (ดังตารางที่ 2) รองลงมา ได้แก่ พืชพรรณในภูมินามที่เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพที่ไม่สอดคล้องกับภาษาไทย 241 หมู่บ้าน 63 ชนิดพืช เป็นภาษากระเหรี่ยง 2 หมู่บ้าน 2 ชนิดพืช และเป็นภาษาไทยใหญ่ 1 หมู่บ้าน 1 ชนิดพืช (ดังตารางที่ 3)

พืชพรรณในภูมินามที่เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพที่ไม่ตรงกับภาษาไทยบางชนิด มีการออกเสียงใกล้เคียงกับภาษาไทยเช่น จ้อ หมายถึง จิงจ้อ (*Ipomoea hederifolia*) ฮกฟ้า หมายถึง รกฟ้า (*Terminalia elliptica*) แต่พืชพรรณบางชนิดเป็นคำนามภาษาถิ่นมีความเฉพาะเจาะจงที่ไม่ใกล้เคียงกับภาษาไทย เช่น หละแอน หมายถึง กระชาย (*Boesenbergia rotunda*) หมะมื่น หมายถึง กระบก (*Irvingia malayana*) ผักหละ หมายถึง ชะอม (*Senegalia pennata*) ในภาษาไทยการศึกษาครั้งนี้ พบว่า พืชพรรณในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏในภาษากระเหรี่ยงและภาษาไทยใหญ่อีกด้วย ความหลายหลายของภาษาที่ปรากฏในพืชพรรณในภูมินามนี้ แสดงให้เห็นได้ว่าพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นสังคมพหุภาษาที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ตารางที่ 1 พืชพรรณที่พบในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่

ชนิดพืชพรรณที่ถูกใช้เป็นภูมินาม	จำนวนหมู่บ้านที่พบ (แห่ง)
มะม่วง	36
โพธิ์	32
ไผ่บง	20
ยาง (ไม่ระบุชนิด)	20
แดง	17
บัว (ไม่ระบุชนิด) พิกุล รัง เลียงผิ้ง สัก	16
ไผ่ (ไม่ระบุชนิด)	15
ลาน	14
ไคร้ น้ำ ทองหลวง	12
มะกอก มะเตื่อ	11
จั่ว หว่า	10
ข้าว ชี้เหล็ก มะขาม หนุ่ค่า	9
กล้วย ประดู่ อ้อ	8
ชา คนหา ตะคร้อ ตาล ปอกระสา เปล้า พลวง พะยอม พุดทรา ส้าน หนุ่ค่าแฝก	7
กระทืบบก เต็ง ไผ่ขาง ผ่าง ไพล มะเกี้ยง มะตูม สารภี เสลา หวาย	6
แค สนสามใบ ส้มป่อย สมอพิเภก ส้มโอ	5
ดอกไม้ (ไม่ระบุชนิด) ตะเคียนหนู บอน แปะ มะค่า สมอไทย เทียง แขน	4
กระเจาะ กระโดนบก กระพี้เขาควาย กระพี้จั่น กร่าง ไกร ขุน จ่าปี ชะมวงนก ตะโก ตะแบก ตั่ว ทองกวาว ปอ (ไม่ระบุชนิด) ผักปลัง ไผ่หก ไผ่เหียะ พลู มะขามป้อม มะพร้าว มะเฟือง กร่าง เล้า ส้ม (ไม่ระบุชนิด) ห้อม	3
กล้วยไม้ (ไม่ระบุชนิด) ก่อ ข่อย ขางครั้ง ค้อ ชา ต้าแย เดิม ถั่วแปป ปอกระเจา ปอแก่นเทา ผักหวาน ผักไผ่ ไผ่รวก พลองเหมือด มะกาย มะนาว มะพลับ มะพอก มะหาด รกฟ้า สน สะเดาเสี้ยว หนุ่ค่า ข้าวตอก หนาก แห้ง อ้อย	2
กระจับ กระชาย กระบก ก้างปลาขาว กำปอง กุก กุ่ม ขมิ้น ขางขาว คำมอกหลวง คุณ งวม จัน จิงจ้อ ชะพลู ชะอม ช้อ ถ่อน ตะขบป่า ตะคร้า ตีนตั่ง ถั่วแปบ ท้อ เนียม บุก ป่าน ผักกูด ผักบั้ง ผักสาบ ผักอี ไผ่ข้าวหลาม ฝรั่ง ฝ่าย มณฑา หัสศุณ มะกั่ว มะขุย มะเขือ มะควัด มะนอด มะแพน มะไฟ มะมุ่น มะหลอด ลั่นทม เลียงผ่าย เลียบ สบู่ดำ ส้มแก้ว ส้มปี้ สมพง ส้มสุกสะแกนา สะค่าน สะแล สำโรง หนุ่ค่าแพรก อิน	1

ตารางที่ 2 ตัวอย่างชื่อพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพที่มีความสอดคล้องกับภาษาไทย

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อหมู่บ้าน
กระจับ	<i>Trapa bispinosa</i>	หนองมะจับ
กระพุ่มบก	<i>Anthocephalus chinensis</i>	ท่าพุ่ม
กระพี้จั่น	<i>Millettia brandisiana</i>	บวกจั่น ดอนจั่น
กล้วย	<i>Musa sp.</i>	ปากกล้วย
กล้วยไม้ฟ้ามุย	<i>Vanda coerulea</i>	ฟ้ามุย
ก่อ	<i>Castanopsis tribuloides</i>	สันป่าก่อ ก่อเก้า
ก้างปลาขาว	<i>Securinega virosa</i>	ป่าก้าง
กำปอง	<i>Clematis buchananiana</i>	แม่กำปอง
กุก	<i>Lannea coromandelica</i>	ต้นกุก
กุ่ม	<i>Crateva religiosa</i>	โป่งกุ่ม
ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i>	โป่งขนุน
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i>	ห้วยขมิ้น
ข่อย	<i>Streblus asper</i>	ป่าข่อยใต้
ข่า	<i>Alpinia galanga</i>	สบข่า, สันป่าข่า
ขางขาว	<i>Xanthophyllum virens</i>	ใหม่แม่ป่าขาง
ขางครึ่ง	<i>Dumetia bella</i>	ห้วยครึ่ง
ข้าว	<i>Oryza sativa</i>	ทุ่งบวกข้าว ทุ่งข้าวพวง
ซีเหล็ก	<i>Senna siamea</i>	ปางซีเหล็ก ซีเหล็กหลวง
แขม	<i>Phragmites karka</i>	ป่าแขม
ค้อ	<i>Livistona speciosa</i>	ค้อกลาง
ไคร้	<i>Homonoia riparia</i>	แม่ตะไคร้ หนองไคร้
จ้าว	<i>Bombax ceiba</i>	ทุ่งต้นจ้าว จ้าวสูง
จัน	<i>Diospyros decandra</i>	ต้นจันทน์
จำปี	<i>Magnolia alba</i>	กุ่มจำปี
ชา	<i>Camellia sinensis</i>	แม่ชา สวนชา
ซ้อ	<i>Gmelina arborea</i>	แม่ซ้อโค้งงาม
แดง	<i>Xylia xylocarpa</i>	ป่าแดง หนองแดง
ถ่อน	<i>Albizia procera</i>	ฮ้องถ่อนพัฒนา
ตะโก	<i>Diospyros ebenum</i>	ข้าวโก

ตารางที่ 3 ตัวอย่างชื่อเรียกพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นภาษาถิ่นภาคพายัพ และภาษา อื่น ๆ ที่ไม่ตรงกับภาษาไทย

กลุ่มภาษา	ชื่อพืชภาษาไทย	ชื่อพืชภาษาถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	ตัวอย่างชื่อหมู่บ้าน
ภาษาถิ่นพายัพ	กระแจะ	แสะ	<i>Naringi crenulata</i>	หนองแสะ แม่แสะ
	กระพีเขาควาย	เก็ด	<i>Dalbergia sp.</i>	สันกอเก็ด ป่าเก็ดถี่
	กระโดนบก	ปุย	<i>Careya sphaerica</i>	ท่าตันปุย
	ตะคร้อ	ไจ้ก	<i>Sisyrolepis muricata</i>	ตันไจ้ก
	คนทา	จี้	<i>Harrisonia perforata</i>	ป่าจี้
	งวม	ยวม	<i>Caesalpinia furfuracea</i>	ยวม
	ชะพลู	ปูลิง	<i>Piper sarmentosum</i>	ห้วยปูลิง
	ชะมวงนก	ป้อง	<i>Garcinia cowa</i>	วังป้อง ป่าป้อง
	ชะอม	ผักหละ	<i>Senegalia pennata</i>	สันผักหละ
	โพธิ์	สลิ, ศรี	<i>Ficus religiosa</i>	บ่อสลิ สันศรี
	มะพอก	หม้อ	<i>Parinari anamense</i>	สันตันหม้อ บวกหม้อ
	มะพลับ	บะคับตอง	<i>Diospyros malabarica</i>	สันกัปปตองเหนือ
	เลียบ	ผักเหือด	<i>Ficus lacor</i>	ตันเหือด
	มะนาว	บะลิ้ว	<i>Citrus x aurantiifolia</i>	วังมะริ้ว
	รัง	เปา	<i>Shorea siamensis</i>	ดอนเปา ช่วงเปา
	สะเดา	สะเลียม	<i>Azadirachta indica</i>	กอสะเลียม
	สำโรง	บะจำโฮง	<i>Sterculia foetida</i>	มะจำโรง
	เสลา	เส้า	<i>Lagerstroemia loudonii</i>	ป่าเส้า
	หญ้าข้าวตอก	ไหว	<i>Plectranthus striatus</i>	หนองไหว
	หญ้าแพรก	หญ้าสะแพด	<i>Cynodon dactylon</i>	ห้วยสะแพด
	หว่า	ห้ำ	<i>Syzygium cumini</i>	ห้วยห้ำ หลิ่งห้ำ
ภาษาไทยใหญ่	มะขาม	มะแกง	<i>Tamarindus indica</i>	ท่ามะแกง
ภาษากะเหรี่ยง	มะขามป้อม	โมโล	<i>Phyllanthus emblica</i>	โมโลตุ๋
	มะเขือเปราะ	ตะกอ	<i>Solanum virginianum</i>	ตะกอคะ

2.การจำแนกพืชพรรณระดับวงศ์กับภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาพืชพรรณในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ในระดับวงศ์ พบจำนวน 68 วงศ์ แบ่งพืชพรรณในภูมินามที่พบเป็นสี่กลุ่ม ตามจำนวนหมู่บ้านที่พบ กลุ่มที่ 1 แสดงวงศ์ของพืชพรรณที่ปรากฏในชื่อหมู่บ้านจำนวน 1 -25 หมู่บ้าน กลุ่มที่ 2 แสดงวงศ์ของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านจำนวน 26-50 หมู่บ้าน กลุ่มที่ 3 แสดงวงศ์ของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านจำนวน 51-75 หมู่บ้าน และกลุ่มที่ 4 แสดงวงศ์ของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านจำนวน 76-100 หมู่บ้าน ดังภาพที่ 1

จากการศึกษา พบว่า การจำแนกพืชพรรณในระดับวงศ์ที่ปรากฏในภูมินามกลุ่มที่ 1 คือ พบในภูมินาม 1-25 หมู่บ้าน พบพืช 59 วงศ์ ในกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางด้านวงศ์มากที่สุด พืชพรรณในกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านจำนวน 26-50 หมู่บ้าน พบพืชจำนวน 5 วงศ์ ได้แก่ พืชวงศ์ยางพารา (Euphorbiaceae) 7 ชนิด พบในภูมินาม 27 หมู่บ้าน พืชวงศ์ส้ม (Rutaceae) 8 ชนิด พบในภูมินาม 28 หมู่บ้าน พืชวงศ์กะเพรา (Lamiaceae) 4 ชนิด พบในภูมินาม 31 หมู่บ้าน พืชวงศ์ปาล์ม (Arecaceae) 6 ชนิด พบในภูมินาม 34 หมู่บ้าน และพืชวงศ์มะม่วง (Anacardiaceae) 3 ชนิด พบในภูมินาม 48 หมู่บ้าน ในกลุ่มที่ 3 แสดงให้เห็นถึงวงศ์ของพืชที่พบในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจำนวน 51-75 หมู่บ้าน พบพืชจำนวน 2 วงศ์ ได้แก่ พืชวงศ์ไทร (Moraceae) 14 ชนิด พบในภูมินาม 73 หมู่บ้าน และพืชวงศ์ยาง (Dipterocarpaceae) 6 ชนิด พบในภูมินาม 60 หมู่บ้าน และกลุ่มที่ 4 เป็นวงศ์ของพืชที่พบจำนวนมากที่สุดในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ โดยพบพืชจำนวน 2 วงศ์ ได้แก่ พืชวงศ์ถั่ว (Fabaceae) 18 ชนิด ปรากฏในภูมินาม 84 หมู่บ้าน และพืชวงศ์หญ้า (Poaceae) 15 ชนิด ปรากฏในภูมินาม 93 หมู่บ้าน พืชวงศ์หญ้าและพืชวงศ์ถั่ว จัดเป็นพืชที่มีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์และระบบนิเวศของโลกทั่วโลกพบพืชวงศ์หญ้าประมาณ 10,000 ชนิด โดยปกคลุมพื้นที่หนึ่งในสามของผิวดินบนโลก (Clayton & Renvoize, 1986) ในส่วนของพืชวงศ์ถั่วทั่วโลกนั้นพบประมาณ 17,000 ชนิด (Heywood, 1993) พืชทั้งสองวงศ์นี้มีทั้งที่เป็นต้นขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เป็นพืชที่ให้พลังงานหลักและพลังงานรองที่สำคัญของมนุษย์ และยังสามารถนำไปใช้ยารักษาโรค นอกจากนี้ พืชวงศ์หญ้าและพืชวงศ์ถั่วยังให้เนื้อไม้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการนำไปเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ดังนั้น การพบพืชสองวงศ์นี้จำนวนมากในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างภูมินามหมู่บ้านกับพืชพรรณในระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี

การศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ทำการศึกษาโดยการเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์พืชพรรณ ได้แก่ ต้นไม้เมืองเหนือ (Gardner, Sidisunthorn, & Anusarnsunthorn, 2000) องค์ความรู้เรื่องพืชป่าที่ใช้ประโยชน์ทางภาคเหนือของไทยเล่ม 1-3 (Areekul, 2006) ผักพื้นบ้านและสมุนไพรล้านนา (Intharaksa, 2019) แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปจัดจำแนกและสรุปผลดังตารางที่ 5 จากการศึกษา พบว่า พืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นพืชที่ใช้ประโยชน์ทางสมุนไพร พบ 166 ชนิด (ร้อยละ 97.08) รองลงมา ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านการบริโภค 118 ชนิด (ร้อยละ 69.01) เป็นพืชที่ให้เนื้อไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้ 82 ชนิด (ร้อยละ 47.95) เป็นพืชที่ใช้ทำสีย้อม 39 ชนิด (ร้อยละ 22.81) ใช้ประดับ 17 ชนิด (ร้อยละ 9.94) และใช้เป็นพืชให้เส้นใย 14 ชนิด (ร้อยละ 8.91) ตามลำดับ จากการลงพื้นที่ศึกษา พบว่า ในการใช้ประโยชน์พืชพรรณของชุมชนที่มีพืชพรรณปรากฏในภูมินาม แม้พืชพรรณในภูมินามส่วนใหญ่จะเป็นพืชสมุนไพร แต่พืชเหล่านั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้ในเชิงสมุนไพรอย่างแพร่หลาย เนื่องจากในปัจจุบันมียาแผนปัจจุบันในการรักษาอาการเจ็บป่วย และขาดคนในพื้นที่ที่มีความรู้ในการนำพืชเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์เชิงสมุนไพร การขาดความรู้ในการนำไปใช้งานยังปรากฏในพืชที่ให้สีย้อมและพืชที่ให้เส้นใยด้วย เนื่องจากมีสีย้อมวิทยาศาสตร์และมีเส้นใยสังเคราะห์และเส้นใยชนิดอื่น ๆ เข้ามาทดแทน พืชที่ให้เนื้อไม้ยังพบมีการใช้งานอยู่บ้าง แต่เนื่องจากข้อกำหนดด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ทำให้การนำไม้ของพืชพรรณในภูมินามมาใช้งานมีข้อจำกัดและนำไปสู่การใช้งานที่น้อยลง อย่างไรก็ตาม พืชพรรณที่ใช้ในการบริโภคยังคงถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องและแพร่หลายในพื้นที่ ทั้งส่วนราก ใบ ดอก ผล ด้วยการรับประทานสดและผ่านการปรุงให้สุก รวมถึงการแปรรูปอื่น ๆ เพื่อการบริโภค

ตารางที่ 4 ชีพลักษณะของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่

ชีพลักษณะของพืช	จำนวนชนิดพืชที่พบ	ร้อยละ
ไม้ยืนต้น	114	64.33
ไม้พุ่ม	37	21.64
ไม้เลื้อย	14	8.19
ไม้พุ่มน้ำ	6	3.51
ไม้คลุมดิน	2	1.17
ไม้อิงอาศัย	2	1.17

ตารางที่ 5 รูปแบบของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่

การใช้ประโยชน์	จำนวนชนิดพืชที่พบ (ชนิด)	ร้อยละ
สมุนไพร	166	97.08
บริโภค	118	69.01
เนื้อไม้	82	47.95
สีย้อม	39	22.81
ประดับ	17	9.94
เส้นใย	14	8.19

4. ภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่กับพืชพรรณและความสูงจากระดับทะเลปานกลาง

การศึกษาพืชพรรณที่พบในภูมินามหมู่บ้านจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หมู่บ้านที่ทำการศึกษาดังอยู่ในระดับความสูง 216-1,396 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง ทำการจัดจำแนกพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามด้วยพิกัดทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านตามระดับความสูงจากระดับทะเลปานกลาง โดยแบ่งออกเป็น 6 ช่วงระดับความสูงช่วงละ 200 เมตร (ดังตารางที่ 6) พบว่า ช่วงชั้นความสูงที่มีจำนวนหมู่บ้านที่มีพืชพรรณปรากฏในชื่อหมู่บ้าน คือ ที่ช่วงระดับความสูง 201-400 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง จำนวนหมู่บ้านที่มีพืชพรรณปรากฏในชื่อหมู่บ้านมีจำนวนน้อยลงเมื่อความสูงจากระดับทะเลปานกลางมากขึ้น

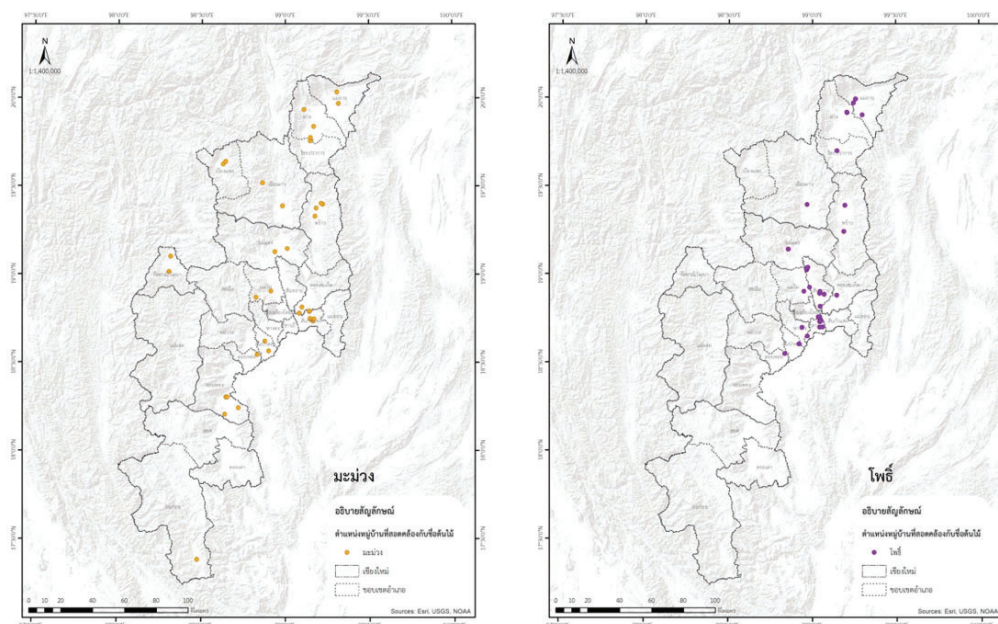
จากการศึกษา พบว่า หมู่บ้านที่มีภูมินามเกี่ยวข้องกับมะม่วงซึ่งเป็นพืชที่พบมากที่สุดในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ จะพบในช่วงระดับความสูงไม่เกิน 1,200 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง ในขณะที่หมู่บ้านที่มีภูมินามเกี่ยวข้องกับโพธิ์ซึ่งมีจำนวนมากเป็นลำดับที่สอง จะพบในช่วงระดับความสูงไม่เกิน 800 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง ส่วนหมู่บ้านที่มีภูมินามเกี่ยวข้องกับไผ่จะพบที่ความสูงไม่เกิน 1,000 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง สันสามใบเริ่มปรากฏในภูมินามหมู่บ้านตั้งแต่ช่วงระดับความสูง 601-800 เมตร และพบต่อเนื่องไปจนถึงช่วงระดับความสูง 1,201-1,400 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง การศึกษานี้ทำให้เห็นว่า รูปแบบของพืชพรรณในภูมินามมีความสอดคล้องกับนิเวศวิทยาพืชพรรณ กล่าวคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระดับความสูงของพื้นที่มีผลต่อรูปแบบของนิเวศป่าไม้ โดยแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น องค์ประกอบของป่าธรรมชาติ การปรับตัวของพืช รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชนิดพันธุ์ที่ต่างออกไป (Dokrak & Koodin, 2009) แสดงให้เห็นถึงรูปแบบวิถีคิดของคนในพื้นที่ที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศโดยรอบ

ตารางที่ 6 พืชพรรณในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ตามความสูงของหมู่บ้านจากระดับทะเลปานกลาง

ความสูงจากระดับทะเลปานกลาง	พืชพรรณในภูมินามที่ปรากฏ (จำนวนหมู่บ้าน)
201-400 เมตร	กระจับ(1) กระแจะจันทร์(2) กระชาย(1) กระโดนบก(2) กระทุ่มบก(3) กระพี้เขาควาย(3) กระพี้จั่น(2) กร่าง(4) กล้วย(4) กล้วยไม้(1) กล้วยไม้พุ่ม(1) ก่อ(1) ก้างปลาขาว(1) กำปอง(1) กุ๊ก(1) ไกร(1) ข่อย(2) ข้า(2) ขางขาว(1) ขางครึ่ง(1) ข้าว(6) ขี้เหล็ก(7) คนทา(6) คุณ(1) แค(3) ไคร้(5) จวม(1) จั้ว(4) จัน(1) จำปี(1) ชะมวงนก(3) ช้อ(1) แดง(10) ตะโก(3) ตะขบป่า(1) ตะคร้อ(6) ตะคร้า(1) ตะเคียนหนู(2) ตะแบก(2) ตาล(6) ตำแย(1) ตั้ว(3) เต็ง(5) เต็ม(2) ถั่ว เปบ(1) ท้อ(1) ทองกวาว(1) ทองหลาง(8) เนียม(1) บอน(2) บัว(11) บุก(1) ประดู่(6) ปอ(1) ปอกระสา(6) เถ่(6) เปะ(2) ผักบั้ง(1) ผักปลัง(3) ผักหวาน(2) ผักไผ่(2) ไม้(12) ไม้ขาง(6) ไม้บง(12) ไม้บง(12) ไม้รวก(1), ไม้เหี้ยะ(1), ฝาง(4), ฝ้าย(1), พलग(4), พลองเหมือด(2) พะยอม(6) พิกุล(12) พุดทรา(5) โพธิ์(24) ไพล(2) มะกอก(7) มะกาย(1) มะเกี๋ยง(2) มะขาม(4) มะขามป้อม(1) มะขุย(1) มะควัด(1) มะค่า(3) มะเดื่อ(8) มะตูม(4) มะพร้าว(2) มะพลับ(2) มะไฟ(1) มะม่วง(21) มะมุ่น(1) ยาง(8) รกฟ้า(1) รัง(10) ลั่นทม(1) ลาน(7) เลียงผ้าง(7) เลียงผ้าง(1) เลียบ(1) สนม(1) ส้ม(1) ส้มแก้ว(1) ส้มป่อย(2) ส้มปี้(1) สมอไทย(1) สมอพิเภก(4) ส้มโอ(3) สะแกนา(1) สะเดา(2) สัก(13) ส้าน(1) สารภี(6) สำโรง(1) เสลา(6) เสี้ยว(2) ญ่าข้าวตอก(2) ญ่าคา(5) ญ่าแฝก(7) ญ่าแพรก(1) หมาก(2) หว้า(5) หวาย(3) เหียง(4) แหย่ง(2) อ้อ(5) อ้อย(2) อิน(1)
401-600 เมตร	กระโดนบก(1) กระทุ่มบก(3) กระบก(1) กร่าง(1) กล้วย(2) ก่อ(1) กุ่ม(1) ไกร(1) ขนุน(2) ข้า(4) ข้าว(2) ขี้เหล็ก(2) แหม(1) คนทา(1) ค้อ(2) คามอกหลวง(1) ไคร้(2) จั้ว(4) จำปี(1) ชะอม(1) ชา(1) แดง(6) ถ่อน(1) ตะคร้อ(1) ตะเคียนหนู(2) ตาล(1) ตำแย(1) ตินตัง(1) เต็ง(1) ทองหลาง(2) ทองหลาง(1) บอน(2) บัว(5) ประดู่(2) ปอ(1) ปอกระเจา(2) ปอแก่นเทา(2) เปล้า(1) ผักสาบ(1) ผักอี(1) ไม้(2) ไม้ข้าวหลาม(1) ไม้ขาง(1) ไม้บง(6) ไม้รวก(1) ไม้หก(1) ไม้เหี้ยะ(2) ฝาง(2) พलग(2) พลุ(1) พะยอม(1) พิกุล(1) โพธิ์(6) ไพล(1) มะกอก(2) มะกั่ว(1) มะเกี๋ยง(3) มะขาม(4) มะขามป้อม(1) มะเดื่อ(1) มะตูม(1) มะนอด(1) มะนาว(2) มะพร้าว(1) มะพอก(1) มะเฟือง(2) มะม่วง(7) ยาง(2) รกฟ้า(1) รัง(1) ลาน(3) เล้า(1) เลียงผ้าง(5) สบู่ดำ(1) สมป่อย(1) สมอไทย(1) สะแล(1) สัก(1) ส้าน(4) ญ่าคา(2) หว้า(4) หวาย(3) ห้อม(1) อ้อ(3)
601-800 เมตร	ขางครึ่ง(1) แหม(3) ไคร้(3) จั้ว(2) จิงจ้อ(1) ชะพลู(1) ชา(1) แดง(1) ถั่วแป(1) ปอ(1) ไม้(1) ไม้บง(1) ไม้หก(1) ฝรั่ง(1) พलग(1) โพธิ์(2) มะกาย(1) มะเฟือง(1) มะแฟน(1) มะม่วง(5) มะหลอด(1) มะหาด(1) ยาง(3) ลาน(2) เลียงผ้าง(1) สนมสามใบ(1) ส้ม(1) สะค่าน(1) สัก(1) ญ่าคา(2)
801-1,000 เมตร	กร่าง(1) ไกร(1) ขนุน(1) ข้า(1) ข้าว(1) แค(1) ไคร้(2) จำปี(1) แดง(1) ตะแบก(1) ถั่วแป(1) ทองหลาง(2) ปอกระสา(1) เปะ(1) ผักกูด(1) ไม้บง(1) ไม้หก(1) พลุ(1) พิกุล(2) มณฑา(1) หัสศุณ(1) มะกอก(1) มะเกี๋ยง(1) มะขามป้อม(1) มะเดื่อ(1) ยาง(5) รัง(2) ลาน(1) เล้า(2) สนม(1), ส้ม(1) ส้าน(2) หว้า(1) ห้อม(1)
1,001-1,200 เมตร	กระแจะจันทร์(1) กล้วย(2) ขมิ้น(1) แค(1) ป่าน(1) เปะ(1) พลุ(1) พิกุล(1) ไพล(1) มะเขือ(1) มะม่วง(3) มะหาด (1) ยาง(1) สนมสามใบ(2) ส้มป่อย(2) ห้อม(1)
1,201-1,400 เมตร	กระพี้จั่น(1) แดง(1) สนมสามใบ(2) ส้มโอ(1)

5. พืชพรรณในภูมินามหมู่บ้านบางชนิดกับการกระจายตัวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษา พบว่า พืชพรรณในภูมินามที่ปรากฏในชื่อหมู่บ้านจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุดสองอันดับแรก ได้แก่ มะม่วง รองลงมาได้แก่โพธิ์ เมื่อนำหมู่บ้านที่มีชื่อหมู่บ้านเกี่ยวข้องกับพืชสองชนิดนี้ไปจัดตำแหน่งลงบนแผนที่ตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ดังภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าการกระจายตัวของหมู่บ้านที่มีภูมินามที่เกี่ยวข้องกับมะม่วงและโพธิ์มีการกระจายตัวตามแอ่งที่ราบ โดยหมู่บ้านที่มีภูมินามที่เกี่ยวข้องกับมะม่วงนั้น พบว่า มีการกระจายตัวอยู่ในแอ่งที่ราบทั้งเหนือ ใต้ ตะวันออก และตะวันตก แอ่งที่ราบทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เหล่านี้ มักถูกเลือกเป็นที่ตั้งของชุมชนเนื่องจากมีสภาพพื้นที่เอื้ออำนวยแก่การจัดการน้ำและทำเกษตรกรรม (Rungsan, 2009) มะม่วงเป็นพืชพื้นถิ่นที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลายและเจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมดังกล่าว ในขณะที่หมู่บ้านที่มีภูมินามที่เกี่ยวข้องกับโพธิ์นั้น พบว่า มีการกระจุกตัวอย่างหนาแน่นในบริเวณที่ราบด้านทิศตะวันออกและกระจายตัวในด้านทิศเหนือของจังหวัดเท่านั้น ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ต่างถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับบริบททางสังคมของพื้นที่จะพบว่า ชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธในจังหวัดเชียงใหม่จะอยู่กันอย่างหนาแน่นในพื้นที่ราบด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือของจังหวัด ในขณะที่พื้นที่ด้านทิศใต้และทิศตะวันตกของจังหวัดเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง

ภาพที่ 2 การกระจายตัวของหมู่บ้านที่มีภูมินามเกี่ยวกับ (ซ้าย) มะม่วงและ (ขวา) โพธิ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้าน เผยให้เห็นถึงระบบความคิดของคนในพื้นที่ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ พืชพรรณในภูมินามของหมู่บ้านแต่ละแห่งนั้นแตกต่างกันไปตามระบบนิเวศ วัฒนธรรม ภาษาถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น พืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามจึงเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์กับวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี พืชพรรณที่ปรากฏชื่อหมู่บ้านล้วนแสดงความหมายเป็นนัยสะท้อนถึงวัฒนธรรมและนิเวศดั้งเดิมและขนบความเชื่อของหมู่บ้านนั้น ๆ ตั้งแต่เมื่อแรกตั้งถิ่นฐานได้

พืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืชพรรณที่ปรากฏในพื้นที่ ผ่านการคัดเลือกและให้คุณค่าแล้วนำมาใช้เป็นการหมายถิ่นฐาน การให้คุณค่านั้นไม่ได้ขึ้นกับขนาดของพืชพรรณ แต่เป็นไปอย่างกว้างขวางในพืชพรรณหลากหลายซึ่งลักษณะที่เป็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน ไม้เลื้อย ไม้อิงอาศัย และไม้น้ำ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอันลึกซึ้งระหว่างคนในพื้นที่กับสิ่งแวดล้อม ในการศึกษาครั้งนี้ มะม่วง โพธิ์ ไข่ ยาง เป็นพืชพรรณที่พบในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ในความถี่สูง ความถี่ของชนิดของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพืชในมิติของวิถีชีวิตของชุมชน โดยพืชพรรณในภูมินามสามารถนำมาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายโดยส่วนใหญ่มีคุณสมบัติด้านสมุนไพร รongลงมา ได้แก่ ด้านอาหาร อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์พืชพรรณเชิงสมุนไพรในปัจจุบันมีจำนวนน้อยลง ในขณะที่พืชพรรณในภูมินามที่เป็นอาหารยังมีการใช้อย่างต่อเนื่องและแพร่หลาย แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงและประคับประคองกันของสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม (cultural assets) ดังเช่นในกรณีนี้ที่วัฒนธรรมการกินอาหารช่วยประคับประคองความหลากหลายทางชีวภาพของพืชให้ยังมีอยู่และรู้จักวิธีการใช้ประโยชน์ พืชพรรณในภูมินามหมู่บ้านยังแสดงออกถึงความหลากหลายของภาษาในพื้นที่อีกด้วย การศึกษาการกระจายตัวของพืชพรรณในภูมินามที่พบเป็นจำนวนมากที่สุดบางชนิด ได้แก่ มะม่วง และโพธิ์ แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของการตั้งถิ่นฐานกับวิถีชีวิต และการเกาะกลุ่มกันของกลุ่มประชากรที่มีความเชื่อลักษณะเดียวกันในพื้นที่

พืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 68 วงศ์ 171 ชนิด บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ พืชพรรณในภูมินามยังเป็นหลักฐานในการแสดงออกถึงระบบนิเวศดั้งเดิมโดยบ่งชี้ถึงพืชบางชนิดกับระบบนิเวศที่มีความเฉพาะเจาะจง เช่น บัว ไคร้ ที่บ่งชี้ถึงพื้นที่ชุ่มน้ำ ข้าว ปอ อ้อย บ่งชี้ถึงพื้นที่เกษตรกรรม ไม้ชนิดต่าง ๆ บ่งชี้ถึงพื้นที่ที่มีไฟไหม้ประจำฤดู และเต็ง รัง พลอง เหียง บ่งชี้ถึงระบบนิเวศป่าผลัดใบที่ได้รับน้ำน้อย เป็นต้น การศึกษาความสูงของระดับทะเลปานกลางกับพืชพรรณในภูมินามแสดงให้เห็นว่าในพื้นที่ศึกษามีการตั้งถิ่นฐานร่วมกับการปลูกพืชเกษตรกรรมที่พบมากอยู่ในระดับความสูงที่ 201 เมตรถึง 600 เมตรจากระดับทะเลปานกลาง แสดงออกถึงพื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมและเป็นข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นว่าพืชพรรณชนิดที่ปรากฏในภูมินามสามารถเจริญเติบโตได้ในพื้นที่และระดับความสูงนั้น ๆ ได้ นอกจากนี้ ชนิดของพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามยังมีความเปลี่ยนแปลงไปตามระบบนิเวศป่าไม้อันเกี่ยวเนื่องกับความสูงจากระดับทะเลปานกลางอีกด้วย

การปรากฏอยู่ของพืชพรรณในภูมินามในสถานที่ตั้งหมู่บ้าน ช่วยจับเน้นอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างดีดังเช่นหลายหมู่บ้านที่ยังคงปกป้องรักษาพืชพรรณในภูมินามไว้ในพื้นที่ชุมชน ในขณะที่อีกหลายหมู่บ้านไม่ปรากฏพืชพรรณในภูมินามในพื้นที่แล้ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อม รูปแบบการใช้งานพืชพรรณในวิถีชีวิตทำให้พืชพรรณที่แฝงอยู่ในภูมินามนั้นค่อย ๆ ถูกลดบทบาทลง และรูปแบบการใช้ภาษาที่ชื่อพืชพรรณในภูมินามบางชนิดถูกเรียกแทนที่ด้วยภาษาไทย ชื่อในภูมินามจึงกลายเป็นเพียงคำเรียกที่ไม่ทราบความหมาย การศึกษาพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในหลายมิติ นำไปสู่การก่อให้เกิดการรับรู้คุณค่าอื่น ๆ ในพื้นที่ได้ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบ่งบอกถึงระบบนิเวศเดิมที่เคยเป็นอัตลักษณ์ และรากเหง้าความเป็นมา ก่อให้เกิดการสร้าง ความเข้าใจ ความตระหนัก และเห็นคุณค่าที่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรพืชพรรณในท้องถิ่นของตน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการระบบนิเวศและทรัพยากรพืชพรรณในพื้นที่อย่างเหมาะสม และวางแผนเพื่อการสงวนรักษาต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- Areekul, S. (2006). *Ongkwamroo rueang phuet pa thi chai prayot thang paknuea khong Thai lem 1-3*. (In Thai) [Knowledge of wild plants in northern highland of Thailand vol 1-3]. Chiang Mai: Amarin Printing Group Co.Ltd.
- Bhumipamorn, S. (2003). *Pra si maha pho: jak chom phuthaweeep Suvarnabhumi*. (In Thai) [Bodhi tree: from India to Suvarnabhumi]. Bangkok: Toyota Thailand Foundation.
- Chiangmai Provincial Social Development and Human Society Office. (2023). *Kho moon tua pai changwat Chiang Mai pee 2566*. (In Thai) [General data of Chiang Mai province 2023]. Chiang Mai: The Chiangmai Provincial Office of the Comptroller General's Department.
- Clayton, W.D. & Renvoize, S.A. (1986). *Genera graminum: grasses of the world*. London: Royal Botanic Gardens
- Department of Forestry. (2004). *Karn pattana sappaya korn maiphai yangyunyuen*. (In Thai) [Sustainable developing in bamboo resources]. Chiang Mai: Department of Forestry.
- Dokrak, M. & Koodin, U. (2009). *Niwet wittaya pamai*. (In Thai) [Forest ecology]. Bangkok: Kasetsart University.
- Edwards, D., et al. (2012). Public preferences for structural attributes of forests: towards a pan-European perspective. *Forest Policy and Economics*, 19, 12–19.

- Dueangworatham, A. (2001). **Kued: koh ham nia Lanna**. (In Thai) [Taboo: prohibition in Lanna Culture]. Chiang Mai: social Reserch Institute of Chiang Mai University.
- Gardner, S., Sidisunthorn, P. & Anusarnsunthorn, V. (2000). **A field guide to forest trees of northern Thailand**. Bangkok: Kobfai Publishing.
- Heywood, V. H. (1993). **Flowering plants of the world**. Oxford: Oxford University Press.
- Intharaksa, A. (2019). **Samoonprai lae pakpuenbaan Lanna**. (In Thai) [Lanna local vegetabel and herb]. Bangkok: Medicinal Plant Innovation Center, Chiang Mai University.
- Joye, Y. (2007). Architectural lessons from environmental psychology: the case of biophilic architecture. **Review of General Psychology**, 11(4), 305–328.
- Kongkarnda, C. (1999). **Wattanatham Thai kab mai wong yang**. (In Thai) [Thai culter and plants in dipterocarpaceae]. Bangkok: Kasetsart University.
- Kulawanich, P. (1992). **Chue moobaan nai mon ton Guangxi lae pak ta wan aok chiang nue kong prathet Thai**. (In Thai) [Villages names in Guangxi China and northeastern Thailand]. Bangkok: University of Chulalongkorn.
- Olarin, R., & Wimolsiri, K. (2009). Poomminam kong moobaan nai changwat Lampang. (In Thai) [Village typonym in Lampang province]. **Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University**, 31(2), 26–61.
- Pankhuenkhat, R. (2011). **Pasasat pasa Thai**. (In Thai) [Thai linguistics]. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Piyapakorn, P. (1989). Poomminam khong moobaan chonnabot nai changwat Chaiyaphum. (In Thai) [Toponym of villege in Chaiyaphum province]. **Journal of Geography**, 14(3), 177–182.
- Piyapakorn, P. (1994). Poomminam karn tangtintan moobaan chonnabot nai paktawanaok chiang nue: wikroh roop bab tang poo mi sat khong nam tua pai. (In Thai) [Toponym and settlement of villege in north-eastern: geographical analysis in general toponym]. **Journal of Language and Culture**, 13(2), 49–60.
- Ratchalet, T., Yipmantasiri, P & Uthumphan, R. (2003). **Mamuangkeaw: maiphon phuea kwamwang lae fuen foo sub pa ya korn tam ma chat**. (In Thai) [Mango: fruit for hope and natural resources restoration]. Bangkok: Matichon Publishing.

- Rungsan, C. (2009). **Baan, long lae mueng - kate kwamsampan bon tan settakit lae wattanatham choom chon nai ang Chiang Mai - Lampoon.** (In Thai) [Village, plain and city - region of economical and cultural relationship in Chiang Mai-Lampoon upper basin]. Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Sansanee, S., Kochai, S., & Rungsan, C. (2016). Poomminam tongthin: tima kwammai lae attalak kong chue moobaan nai amphoe Hang Dong, changwat Chiang Mai. (In Thai) [Toponym: origin meaning and Identity of village name in Hang Dong district, Chiang Mai province]. **Ganesha Journal**, 12(2), 43–51.
- Saowalak, A. (2000). **Thruesadi ka ti chon wittaya lae karnsueksa.** (In Thai) [Folkloristics and study method]. Bangkok: Ramkhamhang University Publisher.
- Thammathi, S. (2015). **Lanna prueksa kadee.** (In Thai) [Story of plant in Lanna]. Chiang Mai: Suthep Karnpim and Media.
- Turland, J., et al.(2018). **International code of nomenclature for algae, fungi, and plants.** Oberreifenberg: Koeltz botanical books.
- Wonglangka, W. (2013). Mai mai mueang Chiang Mai: khati khwam chue rueang tonmai kap karn mai thinthan. (In Thai) [Land-marking tree of Chiang Mai: believes of plant and place marking]. In Srisuwan, C. (Ed.). **Mueang Chiang Mai: sinlapa sathapattayakam lae khwamchuea.** (In Thai) [Chiang Mai: art, architecture and believes] (pp. 69–89). Chiang Mai: Lanna Architectural Center.
- Wonglangka, W., & Han, F. (2018). Wat Lanna: phumithat watthanatham kap karn pen phuenthisikhiao nai mueang. (In Thai) [Lanna Buddhist temple: the cultural landscape as urban green space]. **Journal of Environmental Design**, 5(1), 106–129.

ภาคผนวก

ตารางรายชื่อพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ตัวอย่างชื่อหมู่บ้าน	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ตัวอย่างชื่อหมู่บ้าน
กระจับ	Trapa bispinosa	หนองมะจับ	ตะโก	Diospyros ebenum	ข้าวโก
กระพุ่มบก	Anthocephalus chinensis	ท่าพุ่ม	ตาล	Borassus flabellifer	ต้นตาล, ป่าตาล
กระพี้จั่น	Millettia brandisiana	บวักจั่น, ดอนจั่น	ตั่ว	Cratoxylum formosum	ป่าตั่ว
กล้วย	Musa sp.	ป่ากล้วย	ตีนตั่ง	Calycopteris floribunda	ห้วยตีนตั่ง
ฟ้าม่วย	Vanda coerulea	ฟ้าม่วย	เต็ง	Shorea obtusa	หนองเต็ง
ก่อ	Castanopsis tribuloides	สันป่าก่อ, ก่อเก้า	เดียม	Bischofia javanica	ปางเดียม
ก้างปลาขาว	Securinega virosa	ป่าก้าง	ถั่วแป	Lablab purpureus	ป่าแป
กำปอง	Clematis buchananiana	แม่กำปอง	ถั่วแปบ	Dolichos lablab	สันมะแปบ
กุก	Lannea coromandelica	ต้นกุก	ท้อ	Prunus persica	ทุ่งท้อ
กุ่ม	Crateva religiosa	โป่งกุ่ม	เนียม	Strobilanthes nivea	ห้วยเนียม
ขนุน	Artocarpus heterophyllus	โป่งขนุน	บัว	ไม่วะบุชนิดพันธุ์	หนองบัวคำ
ขมิ้น	Curcuma longa	ห้วยขมิ้น	บุก	Amorphophallus konjac	นาบุก
ข่อย	Streblus asper	ป่าข่อยใต้	ประดู่	Pterocarpus macrocarpus	สันตันดู่, ป่าดู่
ชำ	Alpinia galanga	สบชำ, สันป่าชำ	ปอ	ไม่วะบุชนิดพันธุ์	ปางปอ, สันปอ
ขาขาว	Xanthophyllum virens	ใหม่แม่ป่าขาว	ปอกระสา	Broussonetia papyrifera	แม่สาบน้อย, ป่าสา
ขาครึ่ง	Dumetia bella	ห้วยครึ่ง	ปาน	Agave angustifolia	ปางปาน
ขาครึ่ง	Dumetia bella	หนองป่าครึ่ง	เปล้า	Croton oblongifolius	ป่าเป้า, เหล้าเป้า
ข้าว	Oryza sativa	ทุ่งข้าวพวง	แปะ	Vitex quinata	แปะ, ขุนแปะ
ข้าเหล็ก	Senna siamea	ปางข้าเหล็ก	ผักกูด	Diplazium esculentum	ห้วยผักกูด
แหม	Phragmites karka	ป่าแหม	ผักบั้ง	Ipomoea aquatica	หนองผักบั้ง
ค้อ	Livistona speciosa	ค้อกลาง	ผักสาบ	Adenia viridiflora	แม่สาบ
คูน	Cassia fistula	ชัยพฤกษ์	ผักหวาน	Melientha suavis	สันผักหวานน้อย
ไคร้หน้า	Homonoia riparia	แม่ตะไคร้	ผักอี	Ficus infectoria	สันผักอี
จ้าว	Bombax ceiba	ทุ่งต้นจ้าว, จ้าวสูง	ไผ่	ไม่วะบุชนิดพันธุ์	หนองไผ่, ป่าไผ่
จัน	Diospyros decandra	ต้นจันทน์	ไผ่ข้าวหลาม	Cephalostachyum pergracile	ป่าข้าวหลาม
จำปี	Magnolia alba	กิ้วจำปี	ไผ่ซาง	Dendrocalamus strictus	หนองป่าซาง
ชา	Camellia sinensis	แม่ชา, สวนชา	ไผ่บง	Bambusa nutan	ป่าบงหลวง
ซ้อ	Gmelina arborea	แม่ซ้อโค้งงาม	ไผ่รวก	Thyrsostachys siamensis	ป่ารวก
แดง	Xylia xylocarpa	ป่าแดง, หนองแดง	ไผ่ทก	Dendrocalamus hamiltonii	ห้วยไผ่ทก, ปางทก
แหม	Phragmites karka	น้ำแหม	ไผ่เหี้ยะ	Cephalostachyum virgatum	แม่เหี้ยะ, ห้วยเหี้ยะ
ถ่อน	Albizia procera	ถ่อนถ่อนพัฒนา	ฝาง	Biancaea sappan	เหล่าป่าฝาง

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ตัวอย่างชื่อหมู่บ้าน
ฝ้าย	Gossypium herbaceum	ฝ้ายทอง
พลองเหมือด	Memecylon edule	ป่าเหมือด
โพธิ์	Ficus religiosa	ร่มโพธิ์ทอง, บ่อสลี
মনতা	Magnolia liliifera	หนองমনতা
มะกอก	Spondias mombin	กอกน้อย, ร่องกอก
มะกาย	Mallotus philippensis	มะกายยอน
มะกั่ว	Dioscorea pentaphylla	แม่มะกั่ว
มะเกี๋ยง	Syzygium nervosum	ห้วยเกี๋ยง, สันมะเกี๋ยง
มะขาม	Tamarindus indica	ต้นขาม, ป่าขาม
มะขามป้อม	Phyllanthus emblica	ป่ามะขามป้อม
มะขวย	Embelia sessiliflora	ป่าขวย
มะควัด	Ziziphus rugosa	ห้วยมะควัด
มะค่า	Azelia xylocarpa	สันมะค่า
มะเดื่อ	Ficus carica	ท่าเดื่อ, ป่าเดื่อ
มะนาว	Citrus aurantiifolia	สันมะนาว
มะพร้าว	Cocos nucifera	พร้าวหนุ่ม
มะเฟือง	Averrhoa carambola	ป่าเฟือง
มะแฟน	Protium serratum	ป่าแฟน
มะไฟ	Baccaurea ramiflora	ดอนไฟ
มะม่วง	Mangifera indica	สันม่วง, ม่วงโตน
มะมุ่น	Elaeocarpus stipularis	วังมุ่น
มะหาด	Elaeagnus latifolia	แม่หาด
มะหาด	Artocarpus lacucha	แม่หาด, ขุนหาด
ยาง	Dipterocarpus alatus	ยางเปียง, ยางนึ่ง
รกฟ้า	Terminalia elliptica	สันรกฟ้า
ลาน	Corypha lecomtei	ป่าลาน, อมลาน
เลา	Saccharum spontaneum	นาเลา, ป่าเลา
เลียงผ้าง	Ficus albipila	ต้นผ้าง, ป่าผ้าง
เลียงฝ้าย	Berrya mollis	สันป่าเลียง
สน	ไม้ระบูนิดพันธุ์	ใหม่ทุ่งสน
ส้มป่อย	Acacia concinna	ห้วยส้มป่อย

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ตัวอย่างชื่อหมู่บ้าน
ส้มปี้	Vaccinium sprengelii	ทุ่งปี้
ส้มสุก	Saraca indica	ห้วยส้มสุก
ส้มโอ	Citrus maxima	ท่ามะโอ, ปางมะโอ
สะแล	Broussonetia kurzii	ท่าสะแล
สัก	Tectona grandis	ดงป่าสัก, สันป่าสัก
ล้าน	Dillenia obovata	ต้นล้าน, ห้วยล้าน
สารภี	Mammea siamensis	สารภี, เค้นสารภี
เสี้ยว	Bauhinia malabarica	ทุ่งเสี้ยว, ป่าเสี้ยว
หญ้าคา	Imperata cylindrica	หนองป่าคา
หญ้าแฝก	Chrysopogon zizanioides	หนองแฝกหลวง
หมาก	Areca catechu	ทุ่งหมากหนุ่ม
หวาย	Calamus caesius	ดงป่าหวาย
ห้อม	Strobilanthes cusia	เด่นฮ้อม, ห้วยห้อม
เหียง	Dipterocarpus obtusifolius	หนองเหียง
แห่ียง	Schumannianthus dichotomus	หนองแห่ียง
อ้อ	Arundo donax	ทุ่งอ้อ, ป่าอ้อ
อ้อย	Saccharum officinarum	ป่าอ้อย, บ้านอ้อย
อิน	Diospyros decandra	หนองอิน